

Beskrivning av utlysningens olika inriktningar

Programbidrag till forskning om åldrande, befolkning och hälsa

Sverige står inför en demografisk utmaning där andelen äldre ökar. Denna utveckling leder till betydande utmaningar och påverkar välfärdspolitiken och välfärdssystemens utformning. Åldrandeprocessen medför att andelen personer i arbetsför ålder minskar. Det ställer krav på nya lösningar inom vård och omsorg, i arbetslivet och vad gäller utformande av trygghets- och pensionssystemet.

Den åldrande befolkningen innebär utmaningar för hälso- och sjukvården och äldreomsorgen eftersom fler kommer att leva längre med funktionsnedsättningar och sjukdomar. Samtidigt gör forskningsframsteg och teknikutveckling att hälsan förbättras. Ökad kunskap behövs inom alla dessa problemområden, och forskning om åldrande, befolkning och hälsa kan beröra flera av Fortes ansvarsområden: hälsa, arbetsliv och välfärd.

Bland angelägna forskningsområden som Forte identifierat kan nämnas:

- Demografisk forskning som kan bidra till en ökad förståelse av hur befolkningssammansättningen förändras
- Forskning om välfärdens utformning när färre ska försörja fler och fler lever längre med kroniska sjukdomar
- Forskning som kan bidra till att främja äldre kvinnors och mäns aktiva och hälsosamma åldrande. Området kan innefatta såväl det friska åldrandet och äldres aktiva deltagande i samhället som äldres vårdbehov och funktionstillstånd.
- Forskning om hur äldreomsorgen ska utformas så att äldre i olika livsfaser, och med varierande omsorgsbehov kan åldras med bibehållet oberoende och med inflytande över sin vardag. Området kan innefatta nya och effektiva insatser inom äldreomsorgen, olika boendeformer samt välfärdsteknologi.

Programbidrag till forskning om arbetslivets och arbetsmarknadens omdaning och utmaningar

Arbetslivsrelaterad forskning utgör ett av Fortes huvudområden. Den forskning som bedrivs inom området rör hela skalan från analyser relaterade till arbetsmarknadens funktion och reglering, via frågor om styrning och organisering i ljuset av digitaliseringen, nya yrken och förändringar i befolkningssammansättningen, till arbetsmiljö frågor av såväl fysisk som psykisk och social karaktär. Det är angeläget att bättre förstå den svenska arbetsmarknadens funktionssätt, och de risker och möjligheter som finns kopplat till den fysiska och psykiska arbetsmiljön. Viktiga forskningsfrågor gäller också organisering och styrning av arbetet för att åstadkomma ett hållbart arbetsliv för arbetstagare, arbetsgivare, entreprenörer likväl som för samhället i stort.

Fortes bidrag till arbetslivsforskningen kan indelas i tre områden; arbetsmiljö, arbetsmarknad och arbetsorganisation. Under året har Forte genom en serie rundabordssamtal identifierat kunskapsbehov inom alla dessa områden. Dessutom har en internationell utvärdering visat stort behov av förstärkning av forskningsmiljöer bl.a. genom ökade möjligheter till nyrekrytering och karriärutveckling så att återväxt av kvalificerade forskare inom området kan säkras.

Bland angelägna områden som Forte identifierat kan nämnas:

- Arbetsmarknadens förändring, bl.a. med utgångspunkt i digitalisering, migration och globalisering
- Organisering, ledning och styrning av arbete, liksom maktförhållanden, mångfald och autonomi
- Inträde i arbetsmarknaden och svårigheterna särskilt för unga och nyanlända, samt utträde ur arbetsmarknaden, och möjligheter till förlängt arbetsliv
- Den psykosociala arbetsmiljön, och särskilt arbetsmiljön i kvinnodominerade i sektorer

Programbidrag till forskning om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel (ANDTS)

Bruk av alkohol och tobak svarar för en stor del av sjukdomsördan i samhället. Även bruk av narkotika har omfattande skadeeffekter, liksom även dopning och spel om pengar. De sociala konsekvenserna av överkonsumtion är omfattande. Var och en av dessa substanser/beteenden har mycket olika effekter men har det gemensamt att de är beroendeframkallande, och delvis genom likartade mekanismer. Samtliga berör också beteenden som påverkas av både psykologiska och sociala faktorer, och förekomsten av bruk och skadeverkningar påverkas i hög grad av policy och regelverk kring substanserna respektive spel om pengar.

Forskning om alkohol och narkotika är samordningsområde för Forte, och Forte har också regeringens uppdrag att bidra till tvärvetenskaplig forskning inom hela ANDTS-området (Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel). Forskningsfrågor relaterade till ANDTS är aktuella inom alla tre av Fortes ansvarområden hälsa, arbetsliv och välfärd.

Bland angelägna områden som Forte identifierat kan nämnas:

- Kunskap om hälsoeffekter på kort och lång sikt av olika beroendeformer, riskgrupper för skadeverkningar av nyttjande av olika substanser respektive spel om pengar, möjligheter till förebyggande insatser på individ och samhällsnivå, samt behandling.
- Inom arbetslivsområdet är det angeläget med forskning om förekomst av problem relaterade till ANDTS i arbetslivet, vilka policys man kan ha och hur dessa kan implementeras, liksom möjligheter att förebygga och behandla problem.
- Inom välfärdsområdet har socialtjänsten en viktig roll i prevention och behandling, och här är det angeläget med bättre kunskap om metoder som används, såväl på befolkningsnivå som individnivå.
- Forskning om olika socialpolitiska åtgärder för att förebygga skadeeffekter av ANDTS, och hur bruk regleras är angeläget. I detta kan ingå både interventionsstudier och effektstudier av genomförda lagändringar och regleringar.

Vi ser gärna att programmet inkluderar forskning som gäller flera av ANDTS-områdena utifrån ett tvär- eller mångvetenskapligt perspektiv, samt visar på analyser eller interventioner av relevans för flera av områdena. Detta då vi vet att många har olika beroenden samtidigt, och då mekanismerna för olika beroendeformer har gemensamma drag.

Programbidrag till forskning om migration och integration

Frågor kring migration och integration har länge varit viktiga frågor för samhällsliv och välfärdssystemen. Forte har sedan länge samordningsansvar för området migration och etniska relationer. Under det senaste året har flyktingsituationen kommit att bli en av våra stora samhällsutmaningar, vilket aktualiserar viktiga forskningsbehov. Det gäller bl.a. frågor om hur utbildning, arbetsmarknad kan utformas och utvecklas för att tillgodose behoven och tillvarata kompetensen hos en alltmer etnisk diversifierad befolkning och hur tendenser till diskriminering, rasism och segregering kan motverkas.

Den lägre sysselsättningsgraden bland invandrare, framför allt från länder utanför Europa, jämfört med den infödda befolkningen ställer krav på utbildningssystemet och arbetsmarknaden att skapa förutsättningar för bättre integration. Bättre kunskap behövs om mottagningssystem för asylsökande och hur det kan förbättras. Mottagning och integration av ensamkommande flyktingbarn är en särskild utmaning.

Forskning om migration och integration har hög relevans för samtliga Fortes områden hälsa, arbetsliv och välfärd.

Bland angelägna områden som Forte identifierat kan nämnas:

- Forskning om migrationens effekter på ekonomi och arbetsmarknad, liksom hur olika delar av samhället kan och bör förändras i takt med att befolkningssammansättningen blir mer etniskt diversifierad.
- Forskning om integration av nyanlända, vilket kan gälla utbildning, boende, arbetsmarknad och andra centrala samhällssektorer och mottagning och integration av ensamkommande flyktingbarn.
- Forskning om mottagningssystemet för asylsökande och hur mottagning och integration kan förbättras.
- Forskning om attityder och syn på migration och etniska relationer, samt hur diskriminering och rasism kan motverkas

Programbidrag för forskning om jämlika levnadsvillkor

Att människor från olika bakgrund har samma möjligheter att utvecklas utifrån sina förutsättningar och samma möjligheter till deltagande i samhällslivet är en grundpelare i välfärdssamhället. Klyftorna mellan olika grupper, utifrån socioekonomisk bakgrund, kön, etnicitet är betydande och i vissa avseenden ökande.

Ökad kunskap behövs om hur ojämlikhet genereras och vidmakthålls, och hur ojämlikhet kan motverkas. Det gäller såväl generellt i samhället som inom de olika välfärdssektorer som jämlika villkor måste upprätthållas, d.v.s. jämlikhet i tillgång till utbildning, hälsa och vård, arbetsmarknad, osv.

Forskning om jämlika levnadsvillkor kan beröra flera av Fortes forskningsområden hälsa, arbetsliv och välfärd.

Följande övergripande forskningsområden kan nämnas:

- Forskning om sociala orsaker till och konsekvenser av ojämlikhet, hos individer genom livsrytmen och över generationer, hos grupper och generellt i befolkningen
- Forskning om hur ojämlikhet genereras respektive kan förhindras inom olika samhällssektorer, såsom arbetsliv, utbildning, hälso- och sjukvården
- Forskning om hur ojämlikhet kan minskas, antingen genom interventionsstudier inom specifika områden eller utvärdering och analys av genomförda program eller insatser